

ՕՐԱԳԻՐ

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ,

ՏՆՏԵՍԸ ԵՒ ԲՆԸ

ԳԻՏԵԼԵԱՅ

ԺԱ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 14.

1853

ՅՈՒԼԻՍԻ 15.

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ

ՎԽԱՏԽԱՆ ԿՈՒՍԱՆՔ:

ԻՍԿ նա հանգարտ յոգևոց հանեալ ի խորուստ,
Եզոճկ դու երթ, առէ, փութա ի փախուստ.
Խոյս ի բոցոյդ աստուածորդիդ տուր ի բաց,
Տիրէ ոստին ահաւասիկ պարտապաց,
Եւ անկանին Տրովայ բարձունքն կործան:
Շատ իսկ Պրիամ և հայրենիքդ ընկալան.
Թէ Պերգամայց օգնէ բազուկդ կարէին,
Նոցա իմովս իսկ պարտ էր կալ արդ յոսին:
Քեզ զընտանի դիսն ի յաւանդ Տրովագա
Եւ զսրբութեանց իւրոց զըստաստ ահա տայ.
Դոքա յարկածըս բազդակից լիցին քեզ,
Դոցա պարիսպս ընդ քեզ այլուր խնդրեսցես,
Մինչև լիցի քեզ զայն կանգնել բարձրաբերձ
Տարաշխարհիկ ի ծովածուփ ալեաց զերծ:
Ասաց, և զհուրն ուժ ի ներքուստ զանաղաւ,
Զհատայն հրգոր և զվարսակալն ըզնարտ.
Դռքերդ էին յայնժամ պարիսպս և քաղաք
Ի բազմագոյ յուզեալ ողբոց ազաղակ:

ՎԻՐԳԻԼ. ԵՆԵԻՏԿԱՆՆ ԳԻՐԸ Բ. 423-440

ՀԵԹԱՆՈՍՈՒԹԵԱՆ այս մէկ պաշտօնը,
զորն որ հռովմայեցիք միայն իրենց
կրօնական եռանդեամբը կու տային
Վ Եստա աստուածուհւոյն, ինչպէս որ ի
րենց մէջ սկսաւ՝ այսպիսի ալ ինչուան վեր
ջը իրենց մէջը զարգացաւ ու նմանապէս
իրենց մէջ լմնացաւ: Եւ մա առջինը ե-
ղաւ որ այս կարգը հաստատեց, ու իր
ժամանակը առ կուսանաց թիւը չորսի
կը հասներ, որոնք երկու հին ցեղերէն
միայն կրնային ըլլալ՝ Իւրաքանչիւր ցե-
ղը երկերկու կոյս մատուցանելով: Բայց
Սերուիոս Տուղղիոս, կամ ինչպէս որ
ոմանք կ'ըսեն՝ Տարկուինիոս Բրիսկոս
երկուք ալ վրան աւելցուց, որպէս զի մէկ

ուրիշ հին երրորդ ցեղն ալ՝ որ էր լուկերեանցը, աս աստուածուհւոյն պաշտամանը մէջ մտցնէ :

Եւ թագաւորները կ'ընտրէին աս կուսանքները . բայց թագաւորութիւնը իշխալէն ետեւ՝ այդ ընտրութեան իշխանութիւնը յանձնուեցաւ մեծ քրմապետին , որն որ Վ Եստայի պաշտամանը վերաբերեալ ամենայն իրաց մասնաւոր վերատեսուէն էր : Հաւանական կ'երեւայ թէ առաջները ուզած աղջիկներն կրնային ընտրել աս քրմապետները . բայց յետոյ այդ կարգը փոխուեցաւ ու ամէն անգամ որ աս կուսանքներուն ընկերութենէն թիւ մը կը պահպէր՝ մեծ քրմապետը ժողովրդեան մէջէն ընտրուած քսան մատաղ օրիորդներէն մէկը բազմովն դուրս կը հանէր , ու ալ անկէ ետքը զանիկայ վեստեան կուսանաց կարգը կ'անցնէր . երբեմն ալ , թէպէտ քիչ անգամ , կը հանդիպէր որ հարք կամովին իրենց աղջիկները կը նուիրէին աստուածուհւոյն : Քրմապետը այս կերպով ընտրութիւն ընէլէն ետքը՝ ընտրուած աղջկանը իբրեւ գերի մը կը տիրէր , ու անոր վրայ հանդիսական աղօթքի ձև մը կատարելով՝ Վ Եստայի տաճարին դաւիթը կը տանէր զաղջիկը : Եւ իրեք ցեղերէն որ և իցէ ծնողք ալ չէին կրնար ընդդիմանալ ու թող չտալ որ աղջիկներն առնեն իրենցմէ ու աստուածուհւոյն նուիրեն . իրեք առթու միայն կրնային այս պարտքէն ազատիլ . մէյմը՝ թէ որ արդէն աղջկան քոյրերէն մէկը վեստեան կուսանաց մէջն ըլլար . երկրորդ թէ որ ծնողքներն իրեք աղջկանէ աւելի չունենային . և երրորդ թէ որ աղջկանց հայրերը քանի մը որոշեալ քրմական աստիճաններու մէկն ունենային : Եւ իրեք դիպուածներուն մէջ ազատ էին ծնողք այս բռնադատութենէն , ու կրնային արգիլել որ իրենց աղջիկները Վ Եստայի քրմութեան չընծայեն : Արիշ կողմանէ ալ քանի մը պայմաններ կային կոյս աղջիկ մը վեստեան կուսան ըլլալու համար . նախ որ աղջկանը հայրը պախարակելի կամ ցած արհեստի մը տէր չըլլար . և երկրորդ՝ ծնողքը պէտք էին

ազատ ըլլալ ու ազատ ծնած . երրորդ որ հայրն ալ մայրն ալ ողջ ըլլային . և չորրորդ աղջիկը վեց տարեկանէ վար ու տասը տարուէնէ վեր չէր կրնար ըլլալ : Եւ զի կը յետ ընտրուելուն ու Վ Եստայի տաճարին գաւիթը բերուելուն՝ ալ անկէ ետքը բոլորովին ազատ էր հայրենի իշխանութենէն . պաշտպանի կարօտութիւն չունէր արդարութեան որ և իցէ ատենի մէջ , ու իր ունեցածին վրայ կրնար կարգաւորութիւններ ընել երբ տակաւին հայրը ողջ էր . և թէ որ կտակ չըրած մեռնէր՝ ունեցածները հասարակապետութեան կ'երթային :

Վ Եստեան կուսանքը հռովմայու մէջ շատ մեծ պատիւ կ'ընդունէին . դուրսոր կ'ելէին՝ դիմացներէն միշտ սա կրաւոր պաշտօնեայ մը կ'երթար . արեւ տօրներն ու հիւպատոսները ճամբան անոնց հանդիպելու որ ըլլային՝ խուրճերը վար կ'առնէին . բաւական էր վեստեան կուսանի մը ակնարկութիւնը որ և իցէ յանցաւոր մը ազատելու համար . թատրոնի մէջ մասնաւոր պատուաւոր նստարան ունէին . բայց () գոստոս կայսրը արգիլեց իրենց ըմբշամարտից տեսարաններուն առաջիկայ ըլլալու : Եւ արուստներն աստուածուհւոյն տաճարին կալուածներէն էր , որ օր օրուան վրայ երթալով կ'աճէին : Եւ իրենց անունը շատ պատկառելի բան մը սեպուած էր , անանկ որ խօսքերնին երդման տեղ կ'անցնէր դատաստանարանի մէջ . աղօթքներն շատ ազդու կը համարուէր . ու ժողովուրդը վրանին այնպէս մեծ վստահութիւն ունէր որ կտակի կամ որ և իցէ զգուշալի թղթեանը անոնց պահպանութեանը կը յանձնէր :

Թէպէտ աս տեսակ արտունութիւններ ունէին վեստեան կուսան ընտրուողները , բայց սակայն յետ միանգամ ընտրուելուն՝ ստիպուած էին ամբողջ երեսուն տարի աստուածուհւոյն ծառայելու : Եւ ի տասը տարիները նախակրթութանը մըն էին , և այնչափ միջոցի մէջ ետքէն ընելու այլ և այլ պարտքերնին կը սորվէին : Եւ անցմէ ետեւ ուրիշ տասը տարիներ ալ կու գային , որոնց մէջ

իրենց պաշտամանը ամենայն պարտ-
քերը կը կատարէին . իսկ վերջի տասը
տարիներուն միջոցին մէջ՝ նոր մտնող
աղջիկները կը կրթէին աս պաշտամանց
մէջ : Արողեալ երեսուն տարին լմննալէն
ետքը՝ թէ որ ուզէին կրնային քրմութե-
նէն ելլել, ու նաև ամուսնանալ . բայց աս
քիչ անգամ կ'ըլլար, ու վեստեան կու-
սանի մը ամուսնութիւնը չարագուշակ
կը սեպուէր . ըհակառակն շատ անգամ
աս կուսանքը իրենց քրմութեան պաշտօնը
առաջ կը տանէին, որովհետեւ չէին ու-
զէր ձգել այն սովորութիւններն որոնց
վարժած էին . և ան ատեն խորհրդի
մէջ խորհրդական միայն կ'ըլլային միւս
կուսանաց :

Այս քրմութեան պաշտամունքն էր
աստուածութեան սեղանին վրայ կրակը
միշտ անշեջ պահել ու իրեն զոհ ընել .
նմանապէս տաճարին մէջ գտնուած սրբ-
բազան բաներուն պահպանութիւնը ի-
րենց յանձնուած էր, ինչպէս նաև աս-
տուածութեան պաշտամանը վերաբերել
ուրիշ բաներու հոգն ալ իրենց վրայ էր .
դարձեալ ամէն առաւօտ տաճարը լազե-
րեան աղբեր ջրովը կը ցօղէին :

(Ե) որ վեստեան կուսանի մը անհո-
գութը աստուածութեան սեղանին վը-
րայի կրակը մարէր, այն անփութութե-
յանցանքը զոհերու ձեռքով կը սրբ-
բուէր . և մեծ քրմապետը խարազանով
կը ծեծէր զյանցաւոր քրմութիւն : Այն
մարած կրակը ուրիշ հասարակ կրակի
ձեռքով չէին բռնկեցնէր . քրմապետը
երկու կտոր փայտ իրարու շփելով կրակ
կը հանէր, և կամ արևուն ճառագայթ-
ներուն ձեռքով կը բռնկեցնէր, զորոնք
կիզողական հայլի վրայ կը ժողվէին :

Մէն վեստեան կուսանք երբոր քրմ-
ութիւն կ'ընտրուէին՝ հանդիսական ուխտ
կ'ընէին որ քրմութեան բոլոր ժամանա-
կին մէջ իրենց պաշտած աստուածութեան պէս
կուսութիւնին անարատ պահեն : Եւ ուխ-
տին դէմ ընելը ամենամեծ եղբունու բոլոր
պետութեանը սոսկալի թշուառութիւն
մը սեպուած էր : (Ե) որ վեստեանց մէջ
կը քրմապետաց ժողովէն յանցաւոր վը-
ռուէր աս բանիս մէջ՝ պատիժը մահ էր

և բնաւ իրաւունք չունէր ժողովրդեան
դիմելու : Այս որովհետեւ վեստեան քրմ-
ութեան մահունէ զատ պատիժ չէր
տրուէր, և մարդ ալ չէր կրնար ձեռք
վերցնել անոնց, ուստի դատապար-
տուած էր ողջ ողջ թաղուելու որո-
շեալ տեղի մը մէջ : Այս յանցաւորը
դադաղի մը մէջ կաշոյ շերտերով կը
կապկըպէին ու չորս կողմէն լաւ մը կը
գոցէին որ ամենեւին ձայն մը չլսէ : Այս
կերպով կը սկսէր յուղարկաւորութե-
հանդէսը, և ազգականներն ու ծանօթ-
ները դադաղին ետեւէն կ'երթային մին-
չև : Սոյլինեան դրան մօտ, ուր պատրաս-
տած կ'ըլլար գերեզմանը . ժողովուրդն
ալ խորին լուռութեամբ մը անոնց հետ
կ'երթար . հոն դադաղէն վար կ'առնուին
ու կ'արձրկէին . ան ատեն մեծ քրմա-
պետը բազկատարած խորհրդաւոր ա-
ղօթք մը կ'ընէր, ու քրմութեան ձեռ-
քէն բռնած՝ գերեզման իջնելու սան-
դիսոյն գլուխը կը կեցընէր . դահիճն ալ
վար կ'իջեցընէր ու ետքը սանդուխը կը
վերցընէր . դահիճն ըրած գործողու-
թեանցն ատեն՝ քրմապետն ու քրմերը
երեսին ուրիշ տեղ կը դարձնէին :
Վրմութիւն գերեզմանին մէջ կը գտնէր
խոտէ անկողին մը, լապտեր մը, քանի
մը հաց, ջուր, կաթ ու ձէթ : Այս
մանեւէն ետքը շուտ մը կը գոցէին գե-
րեզմանը՝ ինչուան բերանը հող լեցընե-
լով : Այսչափ սարսափելի խստութիւն
թէպէտ անհաւատալի ալ գայ մարդուս,
բայց սակայն հռովմայեցւոյ պատմու-
թեան մէջ քանի մը անգամ ասոր գոր-
ծադրութիւնը արդեամբք կը յիշատա-
կուի : Աստուհասէն ազատելու հա-
մար՝ պէտք էր որ Վեստա աստուածու-
հին տեսիլքով մը իմացընէր քրմութեան
անմեղութիւնը, ինչպէս որ հռովմայե-
ցի պատմագիրներն այսպէս շատ հանդի-
պած է կ'ըսեն . բայց կ'երեւայ թէ կայ-
սերաց ժամանակը այս խստութիւնը
նուազած էր, որով և վեստեանք ալ քիչ
մը թուլցան, այնպէս որ Վոմետիանոս
հարկաւորեցաւ օրէնքները նորէն առջի
խստութեանը փոխելու :